

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ŻURAWIA 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04; 29-35-09

Telefon dyżurny: 21-34-34

ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telex: 816-436

BDF/106/12/88

STOSUNEK DO FIRM POLONIJNYCH

Opinie respondentów i prasy

Marzec 1988 r.

Pierwsze firmy polonijne pojawiły się w Polsce pod koniec lat siedemdziesiątych. Skala ich produkcji była jednak zawsze stosunkowo niewielka, a znaczenie w gospodarce marginalne. Pod koniec pierwszego półrocza 1987 roku działalność gospodarczą, głównie nastawioną na produkcję w dziedzinie drobnej wytwórczości, prowadziło 677 firm, a wartość ich produkcji i usług wynosiła około 90 000 mln zł, co stanowiło ogółem 1,04% wartości sprzedaży w dziale przemysłu¹.

W roku 1987 i pierwszych miesiącach roku bieżącego firmom polonijnym i ich rozwojowi sporo miejsca poświęciła prasa codzienna, zwłaszcza terenowa, publikując informacje o działalności konkretnych zakładów oraz ich znaczeniu w gospodarce regionu, jak również o wynikach kontroli i wykrywanych nadużyciach. W tygodnikach nie jest to temat systematycznie obecny, niemniej jednak niektóre tytuły mają zwyczaj do niego powracać, specjalizując się niejako w obronie lub ataku. Na fali entuzjazmu skromna działalność w sferze drobnej wytwórczości była na przykład uznawana za cudowny lek na wszystkie gospodarcze bolączki, na fali krytyki wręcz przeciwnie - za zagrożenie dla przyszłości sektora państwowego, a nawet całej socjalistycznej gospodarki².

Publicyści atakujący firmy polonijne zwracają uwagę na wiele negatywnych zjawisk w ich działalności, takich jak: niska jakość wyrobów, wysokie ceny, nieuczciwość niektórych przedsiębiorców i pełnomocników tych firm, chęć szybkiego osiągnięcia maksymalnych zysków, tendencje do omijania przepisów prawnych. Ujawnione podczas kontroli nieprawidłowości w funkcjonowaniu tych firm są dowodem, że nie przyjęły się one na polskim gruncie, okazały się "zagranicznym niewypałem"³. W niektórych wypowiedziach sugeruje się, że istnienie swoje zawdzięczają jedynie "bublowemu lobby" zainteresowanemu rozwojem kapitału zagranicznego w Polsce. Pisze się wprost, że jest to "mamona pod specjalnym nadzorem", a działalność przestępcza prowadzona pod przykrywką firm polonijnych jest w praktyce bezkarna, gdyż nawet takim instytucjom, jak

¹ "Biuletyn MHWiU", nr 9/87, s. 22-30.

² Firmy polonijne są na ogół krytykowane przez "Sprawy i Ludzie", a bronione na przykład przez "Prawo i Życie", "Przegląd Tygodniowy" i "Odrodzenie".

³ B. Daleszak, "Sprawy i Ludzie", nr 4/87.

prokuratura, NIK czy Izba Skarbowa nie starcza kompetencji, a często i dobrych chęci, by ją ukrócić⁴.

Obrońcy firm polonijnych wskazują, że bez kapitału zagranicznego nie jest możliwy realny przełom w reformie gospodarczej. Twierdzą też, że napływ kapitałów polonijnych mógłby poważnie zasilić polską gospodarkę, zwłaszcza że potencjalne możliwości Polonusów są stosunkowo duże. Gdyby nie przeszkody natury obiektywnej i subiektywnej, firmy polonijne mogłyby odegrać istotną rolę jako jeden z czynników przyspieszenia rozwoju gospodarczego naszego kraju⁵. Jednakże, ich zdaniem, gorset przepisów opasujący działalność tych firm jest zbyt sztywny, a klimat wokół nich przypomina skażone powietrze⁶. Właściciele firm skarżą się przede wszystkim na nieudolność administracji, jej niechęć wobec "nowego" i w ogóle podejrzliwość w stosunku do sektora prywatnego. Natomiast publicyści specjalizujący się w tej problematyce dostrzegają brak całościowej koncepcji rozwoju gospodarczego przedsiębiorstw polonijnych. Twierdzą oni, że program realizacji II etapu reformy przewiduje odważne, kompleksowe zmiany w stosunkach gospodarczych z zagranicą, jednak w kwestii inwestycji kapitału polonijnego nie wnosi istotnych propozycji⁷.

Niektórzy publicyści przypisują firmom polonijnym rolę "lodołamacza kruszącego ideologiczne opory przed wpuszczeniem obcych do naszego socjalistycznego podwórka"⁸. Opisując historię ich powstania, następujące po sobie wzloty i upadki, kolejne nowelizacje przepisów prawnych dotyczących ich funkcjonowania, twierdzą, że było to w rzeczywistości przymierzanie się do otwarcia "furtki" i włączenia się w międzynarodowy przepływ kapitału. Od dwóch lat "furtka" jest otwarta: powstały warunki umożliwiające powstawanie polskich spółek z udziałem kapitału zagranicznego. Zwolennicy angażowania kapitałów zagranicznych w Polsce twierdzą jednak, że jeśli gospodarka ma być otwarta

⁴ B. Daleszak, "Sprawy i Ludzie", nr 1, 4/87; P. Adamczyk, "Sprawy i Ludzie", nr 37/87.

⁵ Z. Dobosiewicz, "Trybuna Ludu", 18.01.88.

⁶ A. Grigo, "Prawo i Życie", nr 7/88.

⁷ Z. Dobosiewicz, wyd. cyt.

⁸ H. Zielińska, "Przegląd Tygodniowy", nr 43/87.

na te kapitały, to nie można jednocześnie zastawiać pułapek administracyjnych, urzędniczych i prawnych. Chodzi ich zdaniem o to, "by obecność kapitału zagranicznego była odbierana jako strategiczna zasada gospodarowania, nie zaś jako taktyczny manewr na chude lata i wątle nadzieje"⁹.

Co o tych problemach sądzą respondenci CBOS. Pewnych informacji dostarczają ich odpowiedzi na kilka pytań zadanych w trzech sondażach.

W ostatnim sondażu w roku 1987¹⁰ zapytano badanych, czy słusze jest, że w ostatnich latach polonii zagranicznej umożliwia się zakładanie w naszym kraju przedsiębiorstw, firm prywatnych. Pytanie to podzieliło ich na trzy grupy:

- aprobujących - 69,9%,
- nie aprobujących - 16,2%,
- nie mających zdania - 13,7%.

Pierwszą grupę tworzą ci, którzy udzielili na pytanie odpowiedzi "zdecydowanie tak" - 29,6% - oraz "raczej tak" - 40,3%, drugą - "raczej nie" - 10,7% - oraz "zdecydowanie nie" - 5,5%. Zatem 30% badanych zdecydowanie popiera umożliwianie polonii zagranicznej zakładania w naszym kraju prywatnych firm, 40% czyni to w sposób nieco mniej zdecydowany. Jedynie 5% respondentów można uznać za całkowicie przeciwnych temu.

Za istnieniem firm polonijnych w Polsce opowiadali się w sposób zdecydowany częściej: mężczyźni, młodzi /do 25 lat/, mieszkańcy dużych miast /ponad 200 tys. ludności/, respondenci z wyższym wykształceniem oraz inteligencja¹¹.

Na stanowisko badanych w tej kwestii wpływa również ich opinia o sytuacji gospodarczej¹². Krytycznie oceniający obecny stan naszej gospodarki i w perspektywie dwóch najbliższych lat częściej są za umożliwianiem polonii zagranicznej zakładania u nas

⁹ S. Mieńkowski, "Odrodzenie", nr 28/87.

¹⁰ "Jak minął rok 1987?" - listopad '87, reprezentatywna ogólnopolska próba udziałowa ludności dorosłej /N=1498/.

¹¹ Szczegółowe dane w tabeli 1 aneksu.

¹² Zależności obrazuje tabela 2 aneksu.

firm prywatnych, w nich bowiem zdają się dostrzegać jedną z szans wyjścia z kryzysu. Zwolennikami tego częściej są także ci respondenci, którzy źle oceniają zaopatrzenie naszego rynku w artykuły spożywcze i przemysłowe. Badani optymistycznie patrzący na reformę rzadziej niż nie wierzący w jej powodzenie optują za zakładaniem w Polsce firm polonijnych. Być może, ich zdaniem, powinniśmy raczej własnymi siłami rozwiązywać problemy gospodarcze.

Istnieje także wzajemny związek pomiędzy stosunkiem do tworzenia firm polonijnych a oceną obecnej sytuacji politycznej i przewidywaniami co do jej rozwoju¹³. Badani wypowiadający się o niej krytycznie i prognozujący jej pogorszenie w najbliższych dwóch latach częściej należą do grupy zdecydowanych zwolenników zakładania wspomnianych firm.

O stosunku do firm polonijnych można też pośrednio wnioskować z odpowiedzi na pytanie, czy firm z udziałem kapitału zagranicznego powinno być w Polsce więcej, tyle samo, czy też mniej niż obecnie. Ponad połowa /51,7%/ respondentów uważa, iż takich firm powinno być więcej, 14,4% - że ich liczba jest wystarczająca, 13,6% - powinno być ich mniej. Co piąty z badanych nie ma zdania w tej sprawie.

Na uwagę zasługuje fakt, że zarówno zdecydowanie aprobowujący istnienie firm polonijnych w Polsce, jak i przeciwni temu są konsekwentni w swych poglądach. Pierwsi są zdania, iż firm z udziałem kapitału zagranicznego powinno być w Polsce więcej, drudzy - mniej /tab. 1/. Wzajemne zależności obrazuje tabela 1.

Tabela 1

w procentach

Odpowiedzi na pytanie: "Czy słuszne jest umożliwianie polonii zagranicznej zakładania firm prywatnych?"	Respondenci			
	uważający, że firm z udziałem kapitału zagranicznego powinno być:			nie mający zdania
	więcej	tyle samo	mniej	
Zdecydowanie tak	92,1	3,6	0,0	4,3
Raczej tak	56,6	28,0	2,8	12,6
Raczej nie	5,0	14,4	70,0	10,6
Zdecydowanie nie	6,2	3,7	84,0	6,2
Trudno powiedzieć	5,4	2,0	2,9	89,8

¹³ Patrz tabela 3 aneksu.

Za zwiększaniem liczebności firm z udziałem kapitału zagranicznego częściej opowiadają się mężczyźni, respondenci młodzi /w wieku do 25 lat/, z dużych ośrodków miejskich, osoby z wyższym wykształceniem, inteligencja.

Zwolennicy zwiększania liczby omawianych firm należą do grup oceniających krytycznie sytuację gospodarczą i polityczną oraz nie dostrzegających szans ich poprawy w ciągu dwóch najbliższych lat.

W dwóch innych badaniach Centrum - jednym objęto robotników i kierowników z państwowych przedsiębiorstw przemysłowych, drugim młodzież klas maturalnych - poproszono respondentów o ocenę wpływu, jaki miałyby utworzenie spółek z udziałem kapitału obcego na sytuację gospodarczą naszego kraju. Pozytywne skutki przewidywało 44,8% robotników i 50,7% kierowników oraz 36,8% maturzystów objętych badaniem, negatywne - odpowiednio 20,5, 25,9 i 22,6%¹⁴.

Reasumując, można powiedzieć, że propozycja dopuszczania do naszej gospodarki obcego kapitału jest i przez opinię społeczną, i przez prasę w znacznym stopniu akceptowana.

¹⁴ Opinie wybranych grup pracowników przemysłu o formach organizacji własności w gospodarce. CBOS czerwiec 1987 r. Opinie młodzieży o proponowanych rozwiązaniach gospodarczych. CBOS czerwiec 1987 r.

ANEKS

Tabela 1

w procentach

Respondenci według cech społeczno-demograficznych	Opowiadający się				Nie mający zdania na temat zakładania firm polonijnych
	za zakładaniem firm polonijnych		przeciw zakładaniu firm polonijnych		
	zdecydowanie	raczej	raczej	zdecydowanie	
Ogółem	29,6	40,3	10,7	5,5	13,7
<u>Płeć</u>					
Mężczyzna	36,0	40,3	9,0	5,0	9,7
Kobieta	23,7	40,5	12,2	6,0	17,5
<u>Wiek</u>					
Do 25	36,0	46,5	7,5	1,8	8,3
26-40	32,7	43,1	10,6	5,7	7,9
41-60	27,6	36,9	12,7	7,8	15,0
61 i więcej lat	21,5	34,9	10,5	4,7	28,0
<u>Miejsce zamieszkania</u>					
Wieś	23,9	38,3	11,4	6,3	20,0
<u>Miasto:</u>					
- do 50	30,7	40,9	10,2	4,8	13,4
- 51-200	29,5	43,6	12,3	6,2	8,4
- ponad 200 tys.mieszkańców	40,0	41,0	8,3	5,0	5,7
<u>Wykształcenie</u>					
Nieukończone podstawowe i podstawowe	18,8	38,1	12,3	5,9	24,7
Zasadnicze zawodowe i nieukończone średnie	30,5	42,9	10,5	6,3	9,8
Średnie /zawodowe lub ogólnokształcące/ i pomaturalne	39,9	40,8	9,8	4,7	4,7
Nieukończone wyższe i wyższe	45,7	39,9	6,5	3,6	4,3
<u>Grupa społeczno-zawodowa</u>					
Inteligencja	57,5	31,3	3,8	1,3	6,3
Średnie kadry	31,3	42,7	13,0	6,9	6,1
Robotnicy wykwalifikowani	34,1	45,6	9,6	4,8	5,9
Robotnicy do prac prostych	17,0	49,1	16,1	4,5	13,4
Rolnicy i robotnicy rolni	22,7	34,2	8,9	6,2	28,0
Prywatna inicjatywa	42,3	38,5	7,7	7,7	3,8
Emeryci i renciści	22,4	37,8	10,0	6,6	22,8
Inni niepracujący	32,0	37,9	10,5	3,9	15,7

Tabela 2

w procentach

Respondenci według ocen sytuacji gospodarczej	Opowiadający się				Nie mający zdania na temat zakładania firm polonijnych
	za zakładaniem firm polonijnych		przeciw zakładaniu firm polonijnych		
	zdecydowanie	raczej	raczej	zdecydowanie	
Oceniający obecną sytuację gospodarczą jako:					
- dobrą	21,1	26,3	10,5	10,5	31,6
- raczej dobrą	28,6	41,4	12,9	2,9	14,3
- ani dobrą, ani złą	22,7	42,0	13,4	7,0	14,8
- raczej złą	29,2	46,0	9,4	4,5	10,7
- złą	36,3	35,7	8,6	4,8	14,6
- bardzo złą	39,3	28,7	14,0	9,3	8,7
Przewidujący, że w ciągu dwóch lat sytuacja gospodarcza:					
- zdecydowanie się poprawi	25,0	25,0	25,0	16,7	8,3
- raczej się poprawi	28,2	43,6	13,2	4,1	10,7
- pozostanie bez zmian	29,1	43,2	10,9	6,3	10,5
- raczej się pogorszy	30,9	41,9	9,5	4,8	12,9
- zdecydowanie się pogorszy	34,5	39,1	7,6	7,6	11,2
- trudno powiedzieć	26,1	28,9	10,6	5,0	29,4
Uznający, że reforma gospodarcza:					
- będzie kontynuowana i zakończy się powodzeniem	29,5	37,1	12,4	7,6	13,3
- będzie kontynuowana, ale jej wynik jest bardzo niepewny	30,0	42,9	12,1	4,6	10,2
- nie uda się	37,9	33,2	7,1	9,1	12,6
- trudno powiedzieć	15,6	36,9	6,9	4,4	36,3
Uznający, że zaopatrzenie w artykuły spożywcze jest:					
- bardzo dobre	0,0	62,5	12,5	12,5	12,5
- raczej dobre	26,8	39,3	14,4	5,4	14,1
- ani dobre, ani złe	26,1	42,7	10,2	7,6	13,1
- raczej złe	32,9	39,5	10,0	3,7	13,9
- bardzo złe	37,3	36,7	6,7	4,7	14,7
Uznający, że zaopatrzenie w artykuły przemysłowe jest:					
- bardzo dobre	20,0	40,0	0,0	0,0	40,0
- raczej dobre	20,5	39,7	20,5	5,5	13,7
- ani dobre, ani złe	22,0	42,1	13,2	8,4	14,3
- raczej złe	28,4	40,9	10,5	5,3	14,7
- bardzo złe	36,2	39,7	8,2	4,3	11,5

Tabela 3

w procentach

Respondenci według ocen sytuacji politycznej	Opowiadający się				Nie mający zdania na temat zakładania firm polonijnych
	za zakładaniem firm polonijnych		przeciw zakładaniu firm polonijnych		
	zdecydowanie	raczej	raczej	zdecydowanie	
Oceniający obecną sytuację polityczną jako:					
- bardzo dobrą	0,0	50,0	0,0	50,0	0,0
- dobrą	26,3	34,0	12,2	7,7	19,2
- raczej dobrą	31,8	43,6	12,6	3,5	8,6
- ani dobrą, ani złą	29,5	43,8	9,1	5,8	11,9
- raczej złą	31,3	36,3	11,4	7,0	13,9
- złą	47,2	26,4	13,2	1,9	11,3
- bardzo złą	43,5	30,4	13,0	8,7	4,3
Przewidujący, że w ciągu dwóch lat sytuacja polityczna:					
- zdecydowanie się poprawi	27,8	16,7	33,3	11,1	11,1
- raczej się poprawi	30,5	37,6	13,8	5,1	12,9
- pozostanie bez zmian	26,8	47,4	9,1	5,4	11,1
- raczej się pogorszy	37,8	34,9	10,4	7,2	9,6
- zdecydowanie się pogorszy	53,1	32,7	6,1	8,2	0,0
- trudno powiedzieć	23,5	32,4	9,9	3,8	30,5